

УДК 599.4 (477.6)

КАЖАНИ ДОЛИНИ РІЧКИ КОВСУГ (ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ)

Сергій Ребров

Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України
бул. Богдана Хмельницького, 15, Київ, 01030 Україна
E-mail: rebrov91@ukr.net

Bats of the Kovsuh River Valley (Luhansk Region). — Rebrov, S. — The bat fauna research was carried out in the territory of the Verkhniobohdanivka village, which is located at the headwater of the Kovsuh River. The attention was paid to synanthropic locations. In total, five refuges of bats were found. Five species of bats were registered: *Myotis aurascens*, *Myotis daubentonii*, *Plecotus auritus*, *Pipistrellus kuhlii*, *Eptesicus serotinus*. 110 specimens of five species were contactly examined. All five recorded species were confirmed as breeding in the Kovsuh River Valley. This research has confirmed the presence of *M. aurascens* in Luhansk Region.

Key words: bat fauna, anthropogenic roosts, Luhansk oblast.

Кажани долини річки Ковсуг (Луганська область). — Ребров, С. — Проводили дослідження фауни рукокрилих на території с. Верхньобогданівка (Станично-Луганського р-ну), яке розташоване у верхів'ї р. Ковсуг. Увагу приділяли синантропним сховищам кажанів. Всього виявлено 5 сховищ рукокрилих. Зареєстровано 5 видів: *Myotis aurascens*, *Myotis daubentonii*, *Plecotus auritus*, *Pipistrellus kuhlii*, *Eptesicus serotinus*. Контактно оглянуто 110 особин 5 видів. Для всіх зареєстрованих видів підтверджено розмноження. Підтверджено присутність на території Луганщини *M. aurascens*.

Ключові слова: хіроптерофауна, антропогенні сховища, Луганська область.

Вступ

Всі види кажанів фауни України занесені до Червоної книги України та мають охоронний статус згідно з міжнародними угодами та конвенціями, підписаними Україною (Бернська та Боннська конвенції, Угода про збереження популяцій європейських рукокрилих) (Загороднюк та ін., 2002). Дослідження хіроптерофауни Луганської обл. активно розпочато наприкінці 1990-х років (Кондратенко, 1998; Кондратенко, 2001; Петрушенко та ін., 2002), але вони мали досить фрагментарний характер. Зокрема на Луганщині відомо шість місць, на яких проводились дослідження фауни рукокрилих. Це місто Луганськ, заповідні території «Стрільцівський степ», «Провальський степ», «Придінцівська заплава», а також Кременські ліси (Кондратенко та ін., 2001; Загороднюк, Коробченко, 2008, 2014; Ребров, 2014). Долина річки Ковсуг стала шостим місцем досліджень кажанів.

Метою повідомлення є доповнення даних щодо хіроптерофауни Луганщини. Цінність даних полягає у тому, що такі дослідження зможуть поновитися в цьому регіоні не скоро.

Досліджувана територія та методи

Дослідження проводили у верхів'ї р. Ковсуг на території с. Верхньобогданівка (Станично-Луганський район, Луганська область). Увагу приділяли антропогенним сховищам. Використовували тенета довжиною 6, 9 та 12 м, які встановлювали як у сховищах, так і поряд з ними. Для пошуку концентрацій рукокрилих та їх сховищ застосовували ультразвукові детектори (Pettersson Elektronik). Для всіх відловлених тварин проводили контактний огляд та обміри, потім їх випускали.

Скорочення у переліках реєстрацій: М — самець, F — самиця, U — стать невідома, ad — дорослий, juv — ювенільний. Формат дати — дд.мм.рр.

Результати

Протягом досліджень зареєстровано 5 видів рукокрилих. Контактно оглянуто 110 особини 5 видів, сховища відмічено для всіх видів.

1. Нічниця степова (*Myotis aurascens*). Цей вид відноситься до групи вусатих нічниць разом з нічницею північною (*Myotis brandtii*), яка також зареєстрована на території Луганської області (Zagorodniuk, Korobchenko, 2009). Відомо, що південь та схід України (у т. ч. й територію Луганщини) заселяє не *M. mystacinus*, як вважалося раніше (Абеленцев та ін., 1956), а *M. aurascens* — нічниця степова (Загороднюк, Коробченко, 2008). *Myotis mystacinus* s. l. вперше для Луганської області згадано у картотеці Луганського природного заповідника, де вказано, що цей вид є фоновим для заплави р. Сіверський Донець в межах Станично-Луганського відділення ЛПЗ (Кондратенко, 1998). Перша контактна реєстрація *M. mystacinus* s. l. для Луганщини відбулася у с. Герасимівка (Ст.-Луганського р-ну), де було відловлено дві особини цього виду (Загороднюк, Коробченко 2008). Пізніше ці особини перевизначені як *M. aurascens* (Загороднюк, 2012; Загороднюк, Коробченко, 2014).

Ідентифікацію відловлених особин вусатих нічниць проводили на основі ознак, наведених у визначнику «Key to the Bats of Europe» (Dietz, von Helversen, 2004). Нами нічницю степову виявлено у трьох пунктах. Судячи з того, що особини цього виду були присутні у всіх трьох відловах у будівлі колишньої свиноферми, можна припустити, що там знаходилася колонія цього виду.

- Колишня будівля свиноферми, відлов всередині будівлі сіткою 6 та 12 м: 27.07.13 — 1 Fjuv; 19.04.14 — 1 Mad; 04.05.14 — 4 ос. (2 Fad, 2 Mad).
- Відлов біля входу до бомбосховища (тенета 12 м): 07.06.14 — 1 Mad (на вльоті).
- Селітебна зона, загиблу особину (1 U) знайдено на землі біля жилого будинку (leg. С. Ребров, 06.2010).

2. Нічниця водяна (*Myotis daubentonii*). Вперше для Луганщини зареєстровано колонії нічниці водяної в антропогенних сховищах. Вид зареєстровано у трьох пунктах. У будівлі колишньої свиноферми, за всіма ознаками, розміщувалася виводкова колонія. Інші сховища були розташовані у закинутих будівлях котельної та теплиці (як і у першому випадку – у щілинах між бетонними перекриттями стелі).

- Будівля колишньої свиноферми: 27.07.13 за візуальними спостереженнями — бл. 300 особин; відлов всередині будівлі сіткою 6 м — 5 ос. (4 Fjuv, 1 Mjuv); 19.04.13 відлов всередині будівлі сіткою 12 м — 27 ос. (19 Mad, 8 Fad); 04.05.2014 відлов всередині будівлі сіткою 12 м — 17 ос. (10 Mad, 7 Fad).
- Будівля колишньої котельної: 27.07.13 візуально спостерігали кілька особин *M. daubentonii* у щілинах на стелі; відлов сіткою (12-метровою) всередині будівлі — 1 Fjuv.
- Будівля колишньої теплиці: 26.07.13 відлов сіткою 6 м перед будівлею — 3 ос. (2 Fad, 1 Fjuv).

3. Вухань бурий (*Plecotus auritus*). Вид відловлено у двох пунктах. Зареєстровано два сховища: у будівлі колишньої свиноферми та у бомбосховищі; також одна особина цього виду була піймана біля школи (приблизно 200 м від бомбосховища). Результати відловів вуханя бурого в с. Верхньобогданівка детальніше розглянуті у роботі автора (Rebrov, 2014).

- Будівля колишньої свиноферми (тенета 6 та 12 м): 27.07.2013 — 6 ос. (2 Fad, 2 Fjuv, 1 Mad, 1 Mjuv); 19.04.2014 — 7 ос. (5 Fad, 2 Mad); 04.05.2014 — 7 ос. (4 Fad, 3 Mad.).
- Відлов біля будівлі школи (тенета 12 м): 03.08.2014 — 1 Mjuv.
- Відлов сіткою біля входу до бомбосховища (тенета 12 м): 07.06.2014 — 3 ос. (3 U).

4. Нетопир білосмугий (*Pipistrellus kuhlii*). Вид відловлено у двох місцях у с. Верхньобогданівка. Зареєстровано одну материнську колонію у будівлі школи, а саме у щілині над віконною рамою (другий поверх).

- Відлов біля будівлі школи (тенета 12 м): 03.08.2014 — 11 ос. (6 Fjuv, 1 Fad, 3 Mjuv, 1 Mad).
- Будівля колишньої свиноферми: 19.04.2014, відлов сіткою 12 м всередині будівлі — 2 Mad.

5. Пергач пізній (*Eptesicus serotinus* s. l., форма «*lobatus*»). Всі оглянуті особини цього виду мали широку епіблему з виразною хрящовою кристою, і тому віднесені до форми «*lobatus*» (Загороднюк, 2009). Вид зареєстровано у трьох пунктах. Виявлено три сховища.

- Будівля колишньої теплиці: 26.07.2013 відлов сіткою 6 м перед будівлею — 4 ос. (2 Fad, 1 Mad, 1 Fjuv);
- Будівля колишньої свиноферми (тенета 6 м): 27.07.2013 — 1 Fad; 19.04.2013 відлов всередині будівлі сіткою 12 м — 3 ос. (2 Fad, 1 Mad); 04.05.2014 відлов всередині будівлі сіткою 12 м — 2 ос. (2 Fad).
- Будівля колишньої котельної: 27.07.2013, відлов сіткою 12 м всередині будівлі — 2 ос. (1 Fjuv, 1 Mad).

Подяка

Автор висловлює щирю подяку І. В. Загороднюку та О. В. Годлевській за консультативну допомогу та конструктивні зауваження до рукопису цієї роботи.

Література

- Загороднюк, І. Морфологія епіблеми у кажанів та її мінливість у *Eptesicus «serotinus»* (Mammalia) // Вісник Львівського національного університету. Серія Біологічна. — 2009. — Вип. 51. — С. 157–175.
- Загороднюк, І. В. Савці сходу України: зміни переліку й рясноти видів від огляду І. Сахна (1963) до сучасності // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Біологія. — 2012. — № 1035, вип. 16. — С. 93–104.
- Загороднюк, І., Коробченко М. Раритетна теріофауна східної України: її склад і поширення рідкісних видів // Раритетна теріофауна та її охорона. — Луганськ, 2008. — С. 107–156. — (Праці Теріологічної школи; Вип. 9). — ISBN 978-966-02-4638-6.
- Загороднюк, І., Коробченко, М. Раритетна фауна Луганщини: хребетні першочергової уваги. — Луганськ : Вид-во «ШИКО», 2014. — 220 с.
- Загороднюк, І., Годлевська, Л., Тищенко, В., Петрушенко, Я. Кажани України та суміжних країн: керівництво для польових досліджень. — Київ, 2002. — 108 с. — (Праці Теріологічної школи; Вип. 3). — ISBN 966-02-2476-1.
- Кондратенко, А. В. Фауна рукокрылых Луганской области // Європейська ніч кажанів '98 в Україні / За ред. І. Загороднюка. — Київ, 1998. — С. 139–145. — (Праці Теріологічної школи; Вип. 1).
- Кондратенко, О. Рукокрылые степных районов Луганщины // Міграційний статус кажанів в Україні / За ред. І. Загороднюка. — Київ, 2001. — С. 118. — (Novitates Theriologicae; Pars 6).
- Петрушенко, Я. В., Годлевська, О. В., Загороднюк, І. В. Дослідження населення кажанів в заплаві Сіверського Дніпра // Вісник Луганського пед. університету. — 2002. — Том 45, № 1. — С. 121–124.
- Ребров, С. Дослідження та охорона кажанів на Луганщині (підсумки роботи регіонального осередку УЦОК) // Науковий пошук молодих дослідників. — Луганськ, 2014. — № 5 (Природн. науки). — С. 146–151.
- Dietz, C., von Helversen, O. Illustrated identification key to the bats of Europe. — Tuebingen & Erlangen (Germany), 2004. — Part 2. (Electronic publication. Ver. 1.0).
- Rebrov, S. Long-eared bats of *Plecotus* genus in Luhansk region // Studia Biologica. — 2014. — Vol. 8, № 2. — P. 141–148.
- Zagorodniuk, I., Korobchenko, M. *Myotis brandtii* (Mammalia) in Eastern Ukraine: a first identification for fauna of the Luhansk Natural Reserve and Luhansk province as a whole // Vestnik zoologii. — 2009. — Vol. 43, № 2. — P. 140.